گاهنامه تحلیلی هدایت

ویژه: هادیان و مسؤلان سیاسی

گاهنامه الکترونیکی هدایت

مطالبه گری مردمی و نقش آن در تحقق اهداف انقلاب اسلامی

۱۸

معاونت سیاسی

نمایندگی ولی فقیه در سازمان بسیج مستضعفین

اسفند ماه ۱۳۹۷

«مطالبه گری مردمی و

نقش آن در تحقق اهداف انقلاب اسلامی»

آنچه در این شماره می خوانید:

جایگاه مردم در نظام اسلامی

شیوه های نظارت مردمی بر حکومت

نظارت همگانی و مطالبه گری در بیانات امام خمینی (ره) و امام خامنه ای

محورها و موضوعات مهم مطالبه گری از منظر رهبر معظم انقلاب

شیوه و ابزار مطالبه گری

نتیجه گیری

مقدمه

مطالبه گری را می‌توان تعبیر دیگری از دستور اجتماعی اسلام یعنی امر به معروف و نهی از منکر دانست . مطالبه گری شئون مختلف زندگی را در برمی گیرد که اگر با دو قید عمومیت و استمرار همراه باشد به طور قطع جامعه را به طرف تعالی و پیمودن مسیر تکامل خواهد برد و اگر ترک شود به گسترش فساد و تبعیض منجر خواهد شد.

کشور اسلامی متعلق به مردم است و مسئولان و مدیران، تنها به نمایندگی از طرف مردم جامعه را مدیریت می کنند. مردم هر قدر به شکل پویا حضور خود را در صحنه حفظ کنند، زمینه رونق اقتصادی و کاهش مشکلات اجتماعی، فرهنگی و ... را فراهم نموده اند.

مطالبه گری مردمی نمایان گر افکار عمومی جامعه و حساس و پیگیر بودن مردم نسبت به آرمان ها و حقوق اجتماعی است که در قوانین کشور تصریح و تاکید شده است. به عبارت ساده تر یعنی اینکه اقشار مختلف مردم حقوق اجتماعی و قانونی خود را در تمامی سطوح از مسئولان طلب نمایند.

جایگاه مردم در نظام اسلامی

در نظام اسلامی نیرومند ترین اهرم کنترل قدرت و حفظ نظام و اصول آن، نظارت همگانی است که بر عهده ی مردم نهاده شده است. اصل اسلامی نظارت همگانی و "همه مسئول بودن" و وظیفه ی عمومی و متقابل دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر که بر عهده ی مردم نسبت به یکدیگر و نسبت به دولت است، به دولت و نظام آن توانایی را می بخشد که به صورت مداوم سطح آگاهی مردم، کارآیی و قدرت کنترل داخلی را تا آن حد بالا ببرد که قدرت به فساد کشیده نشود. در نظام سیاسی اسلام ناب، سازوکارهای بسیاری برای اعمال «حاکمیت مردم» وجود دارد. از این رو مدیران جامعه در مورد اعمال خویش در برابر مردم مسئول هستند. (عمید زنجانی :۱۳۹۲:ص ۱۷)

در یک نظام مردمی، حضور مردم در صحنه، صرفاً یک عنصر خوب نیست؛ بلکه حیاتی است.به طور مشخص بدنه انقلابی جامعه، بالاتر از تمام نهادهای نظارتی رسمی، ضامن حفظ ارزش‌های انقلاب هستند.

یکی از مبانی معرفتی انقلاب اسلامی را باید در"نظام امت و امامت" جست و جو نمود. به نحوی که پایه و اساس جمهوری اسلامی را "نظام امت و امامت" تشکیل می دهد.

«رهبر معظم انقلاب‌اسلامی ۲۹ بهمن ۱۳۹۶ در دیدار مردم آذربایجان شرقی، نظام جمهوری اسلامی را به‌عنوان «نظام انقلابی امت و امامت» معرفی کرده و فرمودند:

«یک آگاهی انقلابی، یک کمال سیاسی، در ملّت ایران به توفیق الهی به‌وجودآمده است که می‌توانند تفکیک کنند بین نظام انقلابیِ «امّت و امامت» و بین تشکیلات دیوان‌سالاری؛ ... انقلاب یعنی نظام انقلابی؛ این نظام اسلامی، همین نظام امّت و امامت».

از ویژگی های مهم نظام امت و امامت، تعهد و مسئولیت متقابل امت و امام است و مطالبه‌گری مردم از مسئولان به عنوان حق و تکلیف آنان در قبال مسئولان جامعه مورد توجه جدی می باشد.

صراحت به امر به معروف و نهی از منکر از سوی مردم نسبت به حکومت و حاکمان را در روایات می‌توان سراغ گرفت. به عنوان نمونه امیر مومنان(ع)فرموده اند: لا تَتْرُکُوا الأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیَ عَنِ الْمُنْکَرِ فَیُوَلَّی عَلَیْکُمْ أَشْرَارُکُمْ ثُمَّ تَدْعُونَ فَلا یُسْتَجَابُ لَکُم. (نهج‌البلاغه، نامه ۴۷)

امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید؛ زیرا اشرار شما بر شما سلطه خواهند یافت و آنگاه دعا می کنید و استجابت نخواهد شد.

متفرع کردن ولایت اشرار بر ترک امر به معروف و نهی از منکر، بیانگر نوعی ارتباط در این زمینه است و معلوم می‌شود که امر به معروف و نهی از منکر مربوط به حاکمان است؛ زیرا اگر وظیفه امر به معروف یا نهی از منکر در مورد افراد عادی نظیر همکار، همسایه و ... ترک شود، لازمه‌اش تسلط اشرار امت نخواهد بود. (همان)

شیوه های نظارت مردمی بر حکومت

نظارت مردمی به اشکال مختلف صورت می‌پذیرد:

۱- نصیحت حاکمان و کارگزاران

بر اساس نگرش اسلامی، یکی از پایه‌های مدیریت و سیاست اجتماع، نصیحت و خیرخواهی متقابل حکومت و مردم است. امیرالمؤمنین (ع) درباره نقش مردم در نصیحت حاکم اسلامی می‌فرماید:

«ای مردم! مرا بر شما و شما را بر من حقّی واجب شده است؛ حق شما بر من، آن است که از خیرخواهی شما دریغ نورزم و بیت‌المال را میان شما عادلانه تقسیم کنم و شما را آموزش دهم تا بی‌سواد و نادان نباشید و شما را تربیت کنم تا راه و رسم زندگی را بدانید. اما حق من بر شما این است که به بیعت با من وفادار باشید و در آشکار و نهان، برایم خیرخواهی کنید. هرگاه شما را فراخواندم، اجابت نمایید و اگر فرمان دادم، اطاعت کنید» (نهج البلاغه، خطبه ۳۴).

۲- انتقاداز حاکمان و کارگزاران

انتقاد و اعتراض در نظام اسلامی، با اینکه از حقوق و آزادی‌های شهروندان به‌شمار می‌آید، جنبه تکلیفی هم دارد. بنابراین، مردم موظف به طرح انتقاد و اعتراض به حق و بجا می‌باشند.

حضرت امیرالمؤمنین (ع) به‌صراحت خطاب به مردم می‌فرماید: «با من آن چنانکه با پادشاهان سرکش سخن می‌گویند، حرف نزنید و چنانکه از آدمهای خشمگین، کناره می‌گیرند، دوری نجویید. با ظاهرسازی با من رفتار نکنید و گمان مبرید که اگر حقّی به من پیشنهاد دهید بر من گران آید یا در پی بزرگ‌نشان‌دادن خویشم؛ زیرا کسی

که شنیدن حق یا عرضه‌شدن عدالت بر او مشکل باشد، عمل کردن به آن، برای او دشوارتر خواهد بود. پس، از گفتن حق، یا مشورت در عدالت خودداری نکنید؛ زیرا خود را برتر از آنکه اشتباه کنم و از آن ایمن باشم، نمی‌دانم؛ مگر آنکه خداوند مرا حفظ فرماید» (نهج البلاغه، خطبه ۲۱۶).

نظارت همگانی و مطالبه گری در بیانات امام خمینی (ره) و امام خامنه ای

امام خمینی (ره) در تاریخ ۱۳۵۸/۰۴/۱۵ می فرمایند:

الآن مکلّفیم ما، مسئولیم همه‌مان، همه‌مان مسئولیم، نه مسئول برای کار خودمان؛ مسئول کارهای دیگران هم هستیم» **کُلُّکم راعٍ وَ کُلُّکُمْ مَسؤُولٌ عَن رَعِیَّتِه«...مسئولیت من هم گردن شماست؛ شما هم گردن من است. اگر من پایم را کج گذاشتم، شما مسئولید اگر نگویید چرا پایت را کج گذاشتی؟ باید هجوم کنید، نهی کنید که چرا؟ اگر خدای نخواسته یک معمّم در یک جا پایش را کج گذاشت، همه روحانیون باید به او هجوم کنند که چرا برخلاف موازین؟ سایر مردم هم باید بکنند .نهی از منکر اختصاص به روحانی ندارد؛ مال همه است. امت باید نهی از منکر بکند؛ امر به معروف بکند.** (همان، ج ۸، ص: ۴۷)

حضرت امام (ره) مراقبت مردم از اعمال مسئولان را مسئلهٔ مهمی می دانند که همهٔ مردم در این امر خطیر وظیفه دارند نظارت کنند:

»این مسئله مهم است. و **آقایان توجه کنند همه و همه ملت موظفند که نظارت کنند بر این امور. نظارت کنند اگر من یک پایم را کج گذاشتم، ملت موظف است که بگویند پایت را کج گذاشتی، خودت را حفظ کن.** مسئله، مسئله مهم است. همه ملت موظفند به اینکه نظارت داشته باشند در همه کارهایی که الآن مربوط به اسلام است. (همان ج۸، ص : ۵)

حضرت امام معتقدند اصل نظارت مردم در کارها یک تکلیف مهمی است که به حفظ اسلام کمک می کند پس بر همه واجب است:

»ما باید ناظر باشیم به امور مردم. ما باید، **ملت باید ناظر باشد به اموری که در دولت می‌گذرد، اموری که- فرض کنید که- در مجلس می‌گذرد. نظارت! توجه داشته باشد به اینها. اگر دخالت نکنند و یک صدمه‌ای به اسلام برسد، هر یک یک ما در محکمه عدل الهی مسئول هستیم؛ یک یک ما.**

کسی بگوید: «به من چه ربطی دارد؟» این است که بگوید: اسلام به من چه ربطی دارد. مگر می‌توانی بگویی: اسلام به من چه ربطی دارد؟! تو مکلفی حفظ کنی. امانت خداست »(همان ، ج۱۵، ص: ۱۷)

رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه ای در موارد بسیاری بر مطالبه و نظارت همگانی تاکید داشته اند . در اینجا به چند مورد اشاره می کنیم:

ایشان در باره ضرورت مطالبه گری فرموده اند:

من بارها گفته ام؛ از آن روزی باید ترسید که جوان ما، دانشجوی ما در دانشگاه انگیزه ی طرح مسئله، طرح سؤال، طرح درخواست نداشته باشد. همه ی همت ما باید این باشد که این روحیه ی مطالبه، خواستن و مدعا

داشتن در زمینه های گوناگون را در نسل جوان کشورمان - بخصوص جوان علمی - گسترش بدهیم. اگر این شد. (همان)

امام خامنه ای مطالبه گری را برای حفظ امانت داری و جلوگیری از سوء استفاده و طغیان نفس حاکمان، لازم و واجب می دانند:

" نظارت بر کسانی که حکومت می‌کنند - چون حکومت به‌طور طبیعی به معنای تجمّع قدرت و ثروت است؛ یعنی اموال بیت‌المال و اقتدار اجتماعی و اقتدار سیاسی در دست بخشی از حکّام است - برای این که امانت به‌خرج دهند و سوء استفاده نکنند و نفسشان طغیان نکند، یک کارِ لازم و واجب است و باید هم باشد".(بیانات رهبری در جلسه‌ی پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۱۳۷۹/۱۲/۹)

محورها و موضوعات مهم مطالبه گری از منظر رهبر معظم انقلاب موارد زیر را شامل می شود:

« بایستی عدالت آن‌چنان از طرف مردم، قشرها و بخصوص جوانان مطالبه شود که هر مسؤولی - چه بنده و چه هر کس دیگری که در جایی مسؤول است - ناچار باشد به مقوله عدالت، ولو برخلاف میلش هم باشد، بپردازد. یک وقت است که ما مثلاً به وزارت اقتصاد و دارایی میگوییم عدالت را رعایت کن، یا به قوّه قضاییّه میگوییم عدالت را رعایت کن؛ اما یک وقت به جوانان میگوییم شما عدالت را مطالبه کنید. هر کدام معنای خاصّی دارد .مطالبه عدالت به معنای این است که عدالت، گفتمان غالب در محیطهای جوان و دانشجویی شود؛ عدالت را مطالبه کنند و آن را از هر مسؤولی بخواهند .» (بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی- ۱۳۸۲/۰۲/۲۲)

یک جامعه و یک کشور و یک ملت بیدار از مسئولینش این چیزها را مطالبه می کند :**مطالبه‌ی عدالت، مطالبه‌ی انصاف، مطالبه‌ی خدمت، مطالبه‌ی ارتباط صمیمی با مردم، مطالبه‌ی دین، پایبندی به ارزشهای دینی، پایبندی به شرع**.(بیانات در دیدار هیات دولت ۱۳۸۹/۰۶/۰۸)

رهبر معظم انقلاب، آثار و نتایج مطالبه گری را چنین برشمرده اند:

ممکن است به همه ی آن مطالبات نتوان پاسخ داد - کما اینکه در کوتاه مدت همینجور هم هست؛ به همه ی مطالبات در کوتاه مدت یقیناً نمی شود پاسخ داد؛ ظرفیتها محدود است - لیکن یقیناً آینده ی خوب و یک افق روشن با چنین مطالباتی جلوی چشم است .

جوان باید مطالبه کند، باید احساس کند که این مطالبه سودمند است، ثمربخش است؛ و تشویق بشود بر این مطالبه و باید احساس کند که او فقط مسئولیتش طرح سؤال و پرتاب کردن یک شعار نیست، که بگوید خوب، ما کار خودمان را کردیم؛ نه، پیگیری کردن، مطالعه کردن، درباره ی مسئله اندیشیدن، آن را پخته کردن، راهِ کارِ اجرائی را برای آن جستجو کردن، برای طرحش با مراکز دست اندرکار و مجری تلاش کردن و فعالیت کردن و بالاخره خود وارد میدان کار شدن، اینها جزء وظایف و تکالیف جوان ماست که این را هم بایستی جوان ما درک کند...

بدانید که خواست و پیگیری شما اثر دارد. این تصور غلط مبادا به ذهن بیاید که چه فایده دارد؛ نخیر، کاملاً فایده دارد .(بیانات در دیدار دانشجویان نخبه و نفرات برتر کنکور و فعالان تشکل‌های سیاسی فرهنگی دانشگاه‌ها- ۱۳۸۶/۰۷/۱۷)

همچنین استمرار و ایستادگی در مطالبه گری مورد تاکید ایشان است:

اگر چنانچه ایستادگی کردید -همان‌طور که قبلاً هم گفتم- گفتمان‌سازی کردید، ذهنها را آماده کردید، آن‌وقت در هنگام لازم به دردتان میخورد.یعنی میتوانید ذهن مردم را بسیج کنید به سمت یک حقیقتی تا آن را مطالبه کنند.وقتی مطالبه کردند، مسئولین ناچارند انجام بدهند. پس ایستادگی لازم است. ما در کار دانشجویی تکیه‌ی مؤکّد داریم بر اینکه کسانی که در مجموعه‌های دانشجویی فعّالیّت میکنند، باید ایستادگی بکنند؛ باید محکم باشند.(بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان۱۳۹۵/۰۴/۱۲)

شیوه و ابزار مطالبه گری

مطالبه گری به طور کلی بر دو شیوه رسمی و سازماندهی شده، یا غیر رسمی و خود جوش صورت می پذیرد. بهترین روش های پیگیری مطالبات، حرکت و اقدام در مسیرهای قانونی است که در ابعاد مختلف مانند اقتصاد، اشتغال، آسیب های اجتماعی و... از سازمان ها و مسئولان مرتبط مطالبه گری کنند.نظام جمهوری اسلامی در راستای همین اصل، سازوکارها و ابزارهایی را برای ایفای نقش نظارتی مردم بر نظام ، در نظر گرفته است که در این مجال به ذکر فهرست برخی از آنها می پردازیم.

مطبوعات و رسانه ها

یکی از مهمترین ظرفیتها و ابزارها در این امر مهم، مطبوعات و رسانه ها می باشند که می توانند به عنوان اهرم نظارت مردم بر مدیران و مسئولان مورد استفاده قرار گیرند.

فضای مجازی

بستر فضای مجازی و شبکه های اجتماعی امکانی را مهیا ساخته است که مردم به صورت جدی می توانند در مسائل مختلف، ارائه نظر و مطالبه گری کنند. بارها پیش آمده که موج سازی های مردمی در فضای مجازی ، به اقدام و عملی مفید در دستگاه های مختلف از جمله مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی شهر و روستا یا ادارات منجر شده است.

رسانه ملی

برنامه هایی در شبکه های متعدد رادیو و تلویزیون به عنوان رسانه ملی وجود دارند که پل ارتباطی مردم با مسئولان در سطوح مختلف جامعه محسوب می شوند. از جمله:

"پیک بامدادی "بعد از اخبار ساعت ۸ صبح رادیو و "**پیک نیم روزی**" بعد از اخبار ساعت ۱۴ که شماره تلفن ۲۲۱۶۴۴۶۴ و پیامک ۳۰۰۰۰۶۱۰ و ۳۰۰۰۰۶۱۱ راه ارتباطی مردم با این برنامه است.

علاوه بر این ارتباط پیامکی، تلفنی یا اینترنتی با اخبار ساعت ۱۸/۳۰ شبکه تهران سیما، اخبار ساعت ۱۹ شبکه یک سیما، اخبار ساعت ۲۰ و سایر بخش ها در شبکه خبر ، اخبار ساعت ۲۰/۳۰ شبکه دو سیما ، اخبار ساعت ۲۱ شبکه

یک سیما و برنامه هایی نظیر " پایش" در شبکه یک و "درشهر" شبکه ۵ و.... از راه های انتقال مشکلات و انتقاد مردم از مسئولان است.

ارتباطات مردمی با دولت از طریق سامانه تلفنی ۱۱۱ (سامد) و سایت http://www.saamad.ir/

ارتباطات مردمی با نمایندگان مجلس شورای اسلامی

از طریق دیدار حضوری در ساعات اداری روزهای دوشنبه هر هفته درساختمان مجلس یا صندوق صوتی نمایندگان، با شماره تلفن ۳۹۹۳۱ و ارتباط اینترنتی با سایت www.parliran.ir و همچنین شرکت درجلسه ملاقات مردمی با نماینده در حوزه انتخابیه و...

نتیجه گیری

نظارت اجتماعی، به عنوان فرایندی مهم و حیاتی است که ضامن بقا و تحقق اهداف جامعه می باشد. عدم جریان فرایند کنترل اجتماعی متناسب با اصول و ارزش های حاکم بر یک جامعه، ضررهای جبران ناپذیری را بر آن وارد خواهد کرد . به هر میزان که اعضای جامعه التزام عملی بیشتری نسبت به آرمان ها و ارزش های جامعه داشته باشند، هنگام وقوع انحراف، عکس العمل جامعه شدیدتر خواهد بود. هنگام نقض ارزش ها و هنجارهای مطلوب، مردم به عنوان ناظر بر مسئولان به طور غیر رسمی، به نظارت و اصلاح جامعه خود می پردازند.

بدیهی است که بسیاری از آرمان های انقلاب اسلامی در کوتاه‌مدّت تحقّق پیدا نمی کند. اگر بخواهیم این آرمان ها در جامعه تحقّق پیدا کند، یک حرکت بلندمدّت لازم دارد. شرط اساسی برای دستیابی به تمام اهداف انقلاب و صیانت از اصول و ارزش های آن، زنده بودن و تداوم انقلاب در جامعه است. پویایی و استمرار انقلاب هم در گرو هوشیاری و دقّتِ‌نظر مردم و مطالبه گری جدی و مداوم آرمان ها از مسئولان می باشد.

در نهایت باید گفت مشارکت گسترده مردم در نظارت همگانی بسیار مهم و موثر است و به یقین می تواند برای دستیابی به آرمان ها و تحقق اهداف انقلاب اسلامی و صیانت از مسیر حرکت صحیح در دستگاه های مختلف مثمر ثمر باشد.

همچنان که در برطرف کردن یا کاهش مشکلات در زمینه های اجتماعی ، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی نیز کارساز خواهد بود و باعث جلوگیری از ایجاد بسیاری از چالش ها ،انحرافها و افراطی کاریهای پیش روی مطالبه گری فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی می شود.

بهزاد کاظمی

- **مدیران و هادیان سیاسی می‌توانند با تعمق در این موضوع و بیان نقد و نظرات خود به غنا و کاربردی شدن گاهنامه کمک نمایند.**